

DE CE NU NE PUTEM DESPĂRȚI DE TEHNOLOGIE?

Autor: Elena-Cristina Enoiu | 12 octombrie 2022

Câteva repere din gândirea lui Jacques Ellul

În încercarea de a înțelege modul în care se configurează tehnologia în raport cu existența omului, filozoful francez Jacques Ellul reușește să surprindă și să anticipeze, cu luciditate, câteva dintre coordonatele definiției ale tehnologiei și ale lumii tehnicizate. Prin demersul său, urmărește să atragă atenția asupra diferențelor dintre tehnica tradițională și tehnica generalizată a lumii noastre, analizând modul în care cea din urmă acaparează, prin logica sa, fiecare segment al vieții omului. El arată că scopul inițial al tehnicii, acela de a ameliora anumite probleme punctuale ale vieții cotidiene, a fost nu numai depășit, ci chiar transformat, printr-o inversare de roluri, în așa mod încât tehnica e cea care integrează viața și nu invers. Toate aceste aspecte sunt dezvoltate de Adrian Lemeni în cartea sa, „*Tehnicizarea inumană a vieții*”, în care prezintă principalele repere ale gândirii lui Jacques Ellul.

Pentru a ne raporta în mod corect la tehnologie, așa cum apare ea astăzi, Jacques Ellul consideră că e necesar să observăm **distincția netă dintre tehnica tradițională și tehnica ultimilor ani**, având în vedere impactul pe care l-a avut dezvoltarea tehnică de-a lungul istoriei omenirii. Dacă, inițial, tehnologia se situa la periferia existenței omului, fără a reprezenta o preocupare esențială a lui, astăzi tehnica reprezintă însuși mediul în care viața a fost absorbită. Jacques Ellul susține că desprinderea omului din mediile tehnologizate reprezintă mai curând o iluzie, din moment ce întreaga lui existență se desfășoară sub semnul și „în duhul” tehnologiei. El remarcă faptul că eficiența a devenit scopul ultim deopotrivă în viețile profesionale și personale ale oamenilor, iar gândirea omului ajunge să se reducă și ea, sub impactul tehnologiei, la simpli algoritmi, prin intermediul cărora sunt trasate și executate anumite sarcini, respectând aceeași logică a sistemului. Altfel spus, Jacques Ellul constată că tehnica actuală are capacitatea de a absorbi toate domeniile de activitate, constituind ea însăși mediul în jurul căruia se construiește viața.

În acest mediu controlat, fiecare aspect al vieții, susține Ellul, este golit de sens și devine o piesă în marea arhitectură a progresului. „Teroarea eficienței” este ceea ce definește în mod concret lumea și existența noastră, dar și scopul ultim spre care se direcționează toate eforturile noastre. Printre „simptomele” acestui fenomen se numără excesul de reglementare, la orice nivel al societății, procedurile laborioase, birocrăția, care urmărește să integreze într-un sistem ce se vrea a fi coerent, întreaga existență a omului. Ellul remarcă faptul că tehnologia a suferit o transformare, de la statutul de instrument la cel de mediu, astfel că omul este adeseori vitregit de contactul direct cu realitatea, pentru că tehnologia a devenit un mediator universal, atât în relațiile dintre individ și stat, cât și în relațiile particulare dintre oameni. Spontaneitatea și creativitatea, susține Ellul, nu pot avea loc într-o lume care are la baza ei mitul progresului permanent și care devine din ce în ce mai artificială. Pentru că este construit ca un sistem autonom, mediul tehnologic ajunge nu doar să substituie mediul natural, ci chiar să creeze probleme sau nevoi artificiale în viața omului, denaturând astfel ceea ce este firesc.

Modelul de viață pe care îl propune Ellul ca soluție în fața tehnicizării vieții este mai curând unul de factură lăuntrică, bazat pe contemplație, în încercarea de a „repara” acea stare de luciditate, dar și de așezare interioară a omului care trăiește viața în mod autentic, păstrându-și libertatea și autonomia personală, dar mai ales cultivându-și discernământul. De altfel, Ellul precizează faptul că mediile tehnologice analizează și chiar exploatează nevoile și comportamentele omului, urmărind, în cele din urmă, anticiparea și chiar remodelarea lor. Exercițiul libertății personale este treptat paralizat prin lipsirea omului de propria individualitate: *„unicitatea conștiinței personale va fi tot mai diluată și progresiv substituită cu o nouă personalitate tot mai colectivă, cu un mental colectiv, o opinie publică standardizată, adaptată și modelabilă în funcție de nevoile sistemului tehnologic”*¹. În plus, fluxul de informații cu care trăiește în mod constant omul recent, fenomen pe care Ellul îl numește „suprastimulare informațională”, conduce la desensibilizarea oamenilor în fața evenimentelor din lume și din viață în general. În lipsa asimilării evenimentelor și a percepției lor, însăși experiența vieții este sărăcită, iar oamenii trăiesc într-o orbire asumată față de ei înșiși și față de cei din jurul lor.

În acest context, singura modalitate prin care pot fi salvate și conservate acele valori și atitudini, acele sensuri profunde ale vieții, este transcendența. Dumnezeu transcendent nu poate fi cuprins în logica sistemului tehnologic, oricât de mult s-ar dezvolta acesta. Dacă trăirea pe orizontală a vieții poate fi cu ușurință subjugată de mediile tehnologice, raporturile ce se construiesc pe verticala existenței se sustrag din orice posibilă încercare de sistematizare. Ellul afirmă faptul că aceasta este soluția salvatoare tocmai pentru că sistemul tehnologic, prin natura sa, nu poate urmări vreun scop transcendent. Ceea ce reușește să înfăptuiască, în cele din urmă, logica sistemului, este doar o aplatizare a conștiinței omului și o „confiscare” a sufletelor, prin înlocuirea realității vii

cu cea construită artificial.

Deși poate fi considerat o voce incomodă, Jacques Ellul reușește să intuiască unele dintre efectele de substanță produse de evoluția tehnologică din ultimele decenii. El susține o abordare echilibrată, lucidă și pragmatică asupra tehnologiei, afirmând că demersul lui nu își propune nicidecum să prezinte o viziune apocaliptică sau prăpăstioasă asupra tehnologiei, ci să construiască o perspectivă critică asupra acesteia, astfel încât să putem observa efectele și implicațiile sale, dar și ceea ce se întâmplă dincolo de ea. Altfel spus, lucrările sale sunt mai curând o pledoarie pentru viață și pentru autenticitate, așa cum apar ele în mod nemijlocit, în încercarea de a arăta că, în era tehnologiei, viața poate fi trăită în mod conștient într-o permanentă ratare a esențialului sau într-o permanentă risipire, care oferă, în mod paradoxal, iluzia împlinirii.

Ceea ce atrage atenția în mod deosebit în expunerea pe care o realizează Adrian Lemeni cu privire la gândirea lui Jacques Ellul este claritatea cu care filozoful francez anticipează impactul pe care societatea îl va resimți odată cu pătrunderea tehnicii în fiecare sector al existenței, sau, mai exact, modul în care tot ceea ce numim viață se va recalibra sub greutatea tehnologiei. Analiza pe care acesta o realizează oferă câteva răspunsuri la întrebarea pe care am adresat-o inițial. Totuși, nu „despărțirea” propriu-zisă de tehnologie este scopul ultim urmărit de Ellul. Efortul său este mai curând un demers făcut pentru reconfigurarea interioară a omului și pentru cultivarea discernământului, privite ca două posibile soluții în fața forței irezistibile pe care o exercită tehnologia în viețile oamenilor.

NOTE

1. Adrian Lemeni, *Tehnicizarea inumană a vieții*, Ed. Basilica, București, 2022, p. 105.
↑

Imagine: Negative Space